

Jens Nyplass

Leken min

SIW-MARIT J. NYPLASS * BENT JACOBSEN * JAN FROSTVOLL

Leken min

Fela er og har vært det viktigste instrumentet i folkemusikken på Røros i lang tid.

I sogneprest Peter Schnitler Krag's *Nogle Bidrag til en Beskrivelse over Røraas's borgerlige Forfatning* fra 1805 kan vi lese: «Dans kaller man her Leeg, og at gaee hen at dandse heder her at gaee paa Legen. Ikke blot Søndags-Aften, men stundom ogsaa til andre Tider samles Ungdommen til Dans paa forskjellige Steder; man bruger blot Polsdans og alt imellem en Halling.»

Fortsatt i dag brukes helst benevnningen lek, ikke slått eller låt. Hallingen er gått ut av bruk, og vi har fått inn nyere former som vals, ringlender, hoppvals og brurmarsj. Nå blir vi påvirket av all verdens musikk, av moter og trender som blåser forbi. Likevel er det polsene, i stort antall, som fortsatt blir ansett som de mest verdifulle, i følge med de nyere dansene.

Jeg begynte som 16-åring med fela. Jeg gikk på felekurs og syntes det var ganske morsomt. Men det var først da en ungdomsflokk tok bilen og kjørte de få kilometerne til Peder og Olav Nyhus på Glåmos at jeg ble hekta på lokal felemusikk. Vi besøkte Peder og Olav ukentlig i 7–8 år, vi spilte lekene, hørte historiene som hørte til og ble servert kaffe og vaffle. I ettertid har jeg ofte tenkt på hvor heldige vi var som fikk oppleve dette. Vi ble den nye generasjonen i Glåmos Spellmanns-

lag og laget fikk et oppsving med nytt mannskap. Etter hvert ble det min oppgave å være leder i laget og jeg kan se tilbake på 25 år i den rollen med stor glede! Mange stunder med «nye» gammel-leker, innspillinger av CD-plater og radioprogram, dansespillinger i Sangerhuset på Røros og på kappleiker og turer i Norge og Sverige.

Folkemusikken i Rørosdistriktet kan deles i flere mindre tradisjonsområder. Det er ofte forskjell på formene fra Glåmos, Brekken og Ålen. Jeg har plukket leker her og der til denne plata og lett litt i krokene for å finne sjeldne godbiter. Men, Glåmos-tradisjonen står selvsagt i sentrum for meg. Moro er det og prøve seg som lek-komponist også. Jeg håper at Røros-musikken kan høres i disse slåttene og at de er innenfor, som man sier.

Det er ofte når vi spiller grovt og grant at de gamle polsene kommer best til sin rett, og da falt det naturlig å ta med et par her. Siw-Marit J. Nypllass, som jeg er gift med, spiller grant og jeg grovt.

I trioen der Bent Jacobsen spiller trøorgel og Jan Frostvoll spiller fele sammen med meg, henter vi vanligvis leker fra et større område. Her er det nylekan som får fine farger og klanger.

Leken Min er en av de nye lekene på denne plata, men «Leken Min» blir også et samlebegrep for alt dette dreier seg om.

Jens Nypllass

Om slåttene

1. Forspell og Brurleken hass Ellev Holm, pols

(trad. Peder Nyhus)

En spellmann må først «mjuke opp fingran og fårrå over fela ferr å høre om den svara». Forspillet skal være etter *Ellef Ellendsen Wold*.

Storspellmannen *Ellev Ellefsen Holm* giftet seg med gårdjenta på Holm, Os i Østerdalen som 20-åring i 1832. Ikke verst å få en så fin pols til brurlek!

2. Hvor haver du varit den ganske natt så lang? Pols

(trad. Sven Nyhus)

Etter tittelen fortsetter teksten slik: «der hvor olet var best og flickan flest». Denne teksten finnes også i en svensk middelalderballade. Kanskje er det en sammenheng?

3. Ringlender etter Klemmet-Ola

(trad. Peder Nyhus)

Det er en egen stil på de gamle ringlenderene fra Rørosdistriktet.

4. Sven Pålsa-valsens

(trad. Peder Nyhus)

Med Bent Jacobsen på trøorgel og Jan Frostvoll på fele. *Sven Paulsson Nyhus* var far til Peder og kom fra Funäsdalen i Härjedalen. Jeg har lært leken etter et opptak med Peder der han opplyser at valsens «e ette'n far».

5. Kåsveien, marsj

(Jens Nyplass)

Kåsveien er mer sti enn en vei, og går fra setra mi på Vardvolla ved Orvsjøen og borti Kåsan. Der var det en gang godt beite for kyrne. På en fottur langs den gamle kustien kom de første strofene til denne marsjen. I samspill med Bent og Jan.

6. Sofia Råen-leken, pols

(trad. Peder Nyhus)

Sofia Råen het *Ane Sofie Sodal* og trallet lekene sammen med spellmennene. Siw-Marit J. Nyplass og jeg spiller groft og grant.

7. Leken hass Peder Nyhus, pols

(trad. Peder Nyhus)

Peder Nyhus er den som har lært meg flest leker, og de fineste jeg kan. Han likte denne polsen spesielt godt.

8. Mårråselek II, pols

(trad. Peder Nyhus)

Mårråselekan er kvikke og lyse i klangen. Det blir gjerne mer folk på dansegulvet når spellmennene stemmer opp både basen og tersen på fela, og de lyse A-durlekenes riktig løfter stemningen.

9. Pols etter Henning Trøen

(trad. fra Brekken)

Henning Trøen var den fremste spellmannen i Brekken i sin tid. De fleste gamle brekklekenes er etter han.

10. Va det je, hell va det du, vals

(trad. Peder Nyhus)

En av Norges mest kjente visemelodier, her på Rørosmåten.

11. Ringlender etter Marta-Henning

(trad. Peder Nyhus)

Peder Nyhus lærte denne av *Marta-Henning* når de to var «gjettryssa» i Bekkosen ved Aursunden rundt 1917.

12. Pols etter Peder Nyhus

(trad. Peder Nyhus)

En av de fineste polsene på Røros. Litt mørk i begynnelsen, men med et lite solgløtt i andre vendingen.

13. Leken min, pols

(Jens Nyplass)

Pols med gamle og nyere vendinger i blanding.

14. Tristaste valsens

(Jens Nyplass)

Etter ei helg sammen med svenske spellmannsvener har det lett for å gå over i moll. Men det er kanskje ikke så trist likevel? Med Bent og Jan.

15. Forsslundspolskan frå Orsa

(egen utforming)

I sitt historiske storverk «Med Dalälven från källorna till havet» skriver *K. E. Forsslund* om sitt møte med spellmannen *Gössa-Anders* og *Jamt-Lof* som spilte denne polsken for han. «Det är den granaste och mäktigaste låt, jag vet – högsta toppen av all svensk folkmusik». Leken fikk senere navn etter Forsslund, og jeg er ganske enig i hans vurdering av leken.

16. Pols etter Peder Nyhus

(trad. Peder Nyhus)

Med tydelige svenske drag.

17. Per Persa-leken, pols

(trad. Peder Nyhus)

Peder Pedersen Vintervold trallet lekene. Han hadde mange spellmenn i omgangskretsen på Vintervollen og ved Aursunden. Dette er musikk fra tida før samfunnshus og gammeldans.

18. Leken hass Stigers-Jørn, pols

(trad. John Ole Morken)

Jørgen P. Reitan var stiger på Mugg-gruva og ble stamfar til en betydelig spellmanns-slekt i Ålen. John Ole Morken fant denne fine polsen i Arne Bjørndals samlinger i Bergen. Opptegnet etter *Jørgen Wehn* rundt 1918.

19. Leken hass Ditlev Blom, pols

(trad. Anders Haugen)

Slåttesamler, spellmann og skribent *Anders Haugen* fra Ålen lærte denne flotte leken av *Ditlev Blom* på Heimdal. Disse to sammen med *Jens Smed*, *Christen Evensen* og *Christen J. Dahl* på Røros, *Ole C. Prytz* fra Galåen og *Lars Storrø* fra Budalen var alle notekyndige og utvekslet leker på notepapir i stor skala. Opprinnelig skal dette være Dølgutlek. Dølguten het *Jakup Lom*.

20. Tydalingen pols

(trad. Peder Nyhus)

Siw-Marit grant og jeg groft. Dette er en typisk lek etter *Sulhusgubben*, og er helst oppkalt etter *Spellmann-Ola* fra Tydalen.

21. Langt uti Dalom, vals

(Jens Nyplass)

Inspirert av dalaspellmenn og dalamusikk etter mange turer østover.

22. Per Amundsas-leken, pols

(trad. Peder Nyhus)

Denne polsen ble den siste som *Peder Nyhus* lærte bort til Glåmos Spellmanns-lag. Han hadde lært den av *Klemmet-Ola* i ungdommen, og den kom fram igjen helt mot slutten av spellmannslivet. Laget var da blitt for stort for stua til familien Nyhus på Glåmos, og øvingskveldene var flyttet til Per Amundsagården på Røros.

23. Kømmen frå Vestlanda, pols

(trad. Post-Anders)

Ola Håstabø fra Hardanger er den sannsynlige opphavsmannen, og den har gått gjennom *Ola Mosafinn* fra Voss, *Lars Osa* fra Voss og *Ingebrigt Unsgård* fra Ålen før *Post-Anders* lærte den. *Post-Anders Sjøvold* var den fremste spellmannen i Brekken utover 1900-tallet.

24. Leken hass Christen Evensa, pols

(trad. Sven Nyhus)

Bent, Jan, Siw-Marit og meg. *Christen Evensen* var kirkesanger, felespiller, organist og lærer. Alle disse ansvarstunge oppgavene forhindret han i å være særlig aktiv som dansespellmann.

Levetid for spellmenn i slåttemtalen

Anders Haugen 1852–1922
Christen Evensen 1818–1901
Christen J. Dahl 1827–1890
Ditlev Blom 1820–1892
Ellef Ellendsen Wold 1775–1855
Ellev Ellefsen Holm 1812–1890
Gössa-Anders Andersson 1878–1963
Henning Trøen (Henning Jonsen Nordbrekken) 1834–1917
Ingebrigt Unsgård 1883–1958
Jakup Lom 1826–1876
Jamt-Lof (Jamt Olof Ersson) 1872–1938
Jens Smed 1804–1888
Jørgen Wehn 1834–1921
K. E. Forsslund 1872–1941
Klemmet-Ola (Ole Klemmetvold) 1871–1948
Lars Osa 1860–1958
Lars Storrø 1844–1898
Marta-Henning (Henning Ingebrigtvold) 1892–1981
Ola Håstadbø 1826–1899
Ola Mosafinn 1828–1912
Ole C. Prytz 1852–1937
Per-Persa (Peder Pedersen Vintervold) 1829–1909
Peder Nyhus 1905–1994
Post-Anders (Anders Sjøvold) 1883–1975
Sofia Råen (Ane Sofie Sodal) 1807–1893
Spellmann-Ola (Ola Aune) 1834–1927
Stigers-Jørn (Jørgen P. Reitan) 1784–1863
Sulhusgubben (Ole Henriksen Haugen) 1811–1897
Sven-Pålsa (Sven Paulsson Nyhus) 1874–1929

1. **Forspell og Brurleken** hass **Ellev Holm, pols** 1.59
2. **Hvor haver du varit den ganske natt så lang? pols** 1.39
3. **Ringlender etter Klemmet-Ola** 1.54
4. **Sven Pålsa-vals** 1.39
5. **Kåsveien, marsj** 2.09
6. **Sofia Råen-leken, pols** 1.40
7. **Leken** hass **Peder Nyhus, pols** 1.36
8. **Mårråspek II, pols** 1.25
9. **Pols etter Henning Trøen** 1.42
10. **Va det je, hell va det du, vals** 1.20
11. **Ringlender etter Marta-Henning** 2.07
12. **Pols etter Peder Nyhus** 1.56
13. **Leken min, pols** 1.32
14. **Tristaste vals** 2.23
15. **Forsslundspolskan frå Orsa** 2.50
16. **Pols etter Peder Nyhus** 1.50
17. **Per Persa-leken, pols** 1.38
18. **Leken** hass **Stigers-Jørn, pols** 1.23
19. **Leken** hass **Ditlev Blom, pols** 1.36
20. **Tydalingen, pols** 2.04
21. **Langt uti Dalom, vals** 2.14
22. **Per Amundsa-leken, pols** 2.03
23. **Kømmen frå Vestlanda, pols** 1.44
24. **Leken** hass **Christen Evensa, pols** 1.36